

Natuurlijk Delfland
Postbus 133
2600 AC DELFT

NatuurlijkDelfland@knnv.nl
website: delfland.knnv.nl
facebook: NatuurlijkDelfland
instagram: NatuurlijkDelfland
Youtube: [klik hier](#)

Natuurlijk Delfland

Afdeling van de Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging

Groot Dikkopje (dagvlinder)

Uitgewerkt door Willemein, lid Team Insecten Natuurlijk Delfland
De foto's zijn van Willemein

Nederlandse naam: Groot dikkopje.

Wie bij waarneming.nl dikkopje intikt komt uit bij *Pomatoschistus minutus*, een zeevisje. Anderen denken gelijk aan een larfje van een kikker. Dikkopjes zijn echter ook dagvlinders. Ik heb mij altijd afgevraagd waarom de vlinder dikkopje heet. Nu ik de foto's van het eerste rupsen stadium heb gezien, niet meer. Het rupsje heeft een naar verhouding groot donker kopje op een heel dun wittig lijfje.

Het Groot dikkopje (*Ochlodes sylvanus*) en het Zwartsprietdikkopje (*Thymelicus lineola*) zijn enige familieleden die (nog) niet zeldzaam tot zeer zeldzaam in Nederland zijn. Groot dikkopje wel staat op de rode lijst als gevoelig en neemt af.

Latijnse naam: *Ochlodes sylvanus* (Esper, 1777)

De wetenschappelijke naam van de soort is, als *Papilio sylvanus*, voor het eerst gepubliceerd in 1777 door de Duitse zoöloog en botanicus Eugen Johann Christoph Esper. Hij is bekend als entomoloog.

Sylvanus was de bosgod van de oude Romeinen en beschermer van planten, bomen en kudden. Hij was zeer populair bij het volk op het platteland. Aan hem werden de eerstelingen van de veldvruchten geofferd, dit was een cultus waarbij vrouwen waren uitgezonderd. Sylvanus is een jongensnaam die afkomstig is van het Latijnse woord 'silva'. Dit betekent 'woud'. Het achtervoegsel heeft als betekenis 'heerser over' of 'heer van'. De naam betekent dus 'heerser over het woud'.

Orde, onderorde familie: Lepidoptera (Vlinders) superfamilie: Papilionoidea, familie:

Hesperiidae (Dikkopjes), Onderfamilie Hesperinae (oranje dikkopjes), geslachtsgroep: Hesperini.

De familie dikkopjes: De dikkopjes werden traditioneel als enige familie in de superfamilie Hesperioidea geplaatst, op basis van hun uiterlijke vorm. Recenter worden ze op basis van fylogenetisch* werk als een van de families in de superfamilie Papilionoidea beschouwd. Er bestaan over de hele wereld ongeveer vierduizend soorten dikkopjes, waarvan de meeste in Zuid-Amerika voorkomen; uit Europa zijn maar ongeveer veertig soorten van deze vlinderfamilie bekend. In België komen vijftien soorten voor en in Nederland veertien (waarvan vijf zeer zeldzaam zijn).

* Fylogenie is de studie van de afstammingsgeschiedenis van een groep organismen.

Groot dikkopje op teunisbloem. De haakjes aan het einde van de voelsprietten zijn op deze foto te zien.

Verspreiding over de aarde:

Het leefgebied van het groot dikkopje loopt van Europa via Noord-Azië tot Japan.

Zie <https://www.gbif.org/species/1946844>

In Nederland komt de dagvlinder vrij algemeen voor behalve aan de uiterste noordrand van het land. Zie: <https://www.verspreidingsatlas.nl/10924>

Biotoop: De vlinder komt voor in bosrijke gebieden op vochtige, matig voedselrijk grasland. In berggebied komen ze voor tot een hoogte van 1800 à 2000 meter.

Op een Engelse site stond: Deze soort wordt aangetroffen in beschutte graslanden, waar grassen hoog groeien. Typische locaties zijn weilanden, heggen, bermen langs de weg, bospaden en open plekken in het bos. De soort kan ook worden aangetroffen in stedelijke gebieden, zoals in parken en op kerkhoven.

Voedsel:

De rups eet grassen. De voornaamste waardplant van de larven is Kropaar (*Dactylis glomerata*). Ook wordt boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*), pijpenstrootje (*Molinia caerulea*), Gevinde kortsteel (*Brachypodium rupestre*), Rietgras (*Phalaris arundinacea*), Duinriet (*Calamagrostis epigejos*/*Calamagrostis purpurea*), Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*), Grote vossenstaart (*Alopecurus pratensis*), Bochtige smele (*Avenella flexuosa*), Kweek (*Elymus caninus*), Gewoon Timotheegras (*Phleum pratense*) en Riet (*Phragmites australis*) gegeten.

De vlinders voeden zich met nectar van onder andere gewone braam, dophei en akkerdistel.

Groot dikkopje drinkt uit een bloem.

Leggen van een ei:

Een vrouwtje dat op zoek is naar een geschikte plaats om de eitjes af te zetten, vliegt laag boven de vegetatie. Meestal is het vroeg in de middag. Wanneer een geschikte plant is gevonden, gaat ze op een van de buitenste bladeren zitten en zet aan de onderzijde één eitje af. De meeste eitjes worden afgezet op beschutte plaatsen in een vrij hoge grazige vegetatie. Het gras dient tenminste 30 cm hoog te zijn. Ze maakt een korte vlucht tussen de plaatsen waar zij een eitje afzet.

De eieren zijn als ze net gelegd zijn wit en worden geleidelijk oranje en vervolgens parelwit vlak voordat ze uitkomen. Deze fase duurt ongeveer 2 weken.

In 1911 werd er in Engeland een paartje gevangen, waarvan het vrouwtje een dozijn eitje legde. Elk eitje werd apart afgezet op Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*), meestal aan de onderkant en meestal in het midden van het blad.

Het ei is koepelvormig; de grootste diameter net boven de basis is 0,80 mm. Het midden van de koepel is heel lichtjes verzonken. Het oppervlak is bedekt met een extreem fijn netvormig netwerkpatroon, voornamelijk van zeshoekige vorm.

foto's ei: <https://www.vlinderstichting.nl/vlinders/overzicht-vlinders/galerij-vlinder/?&vlinder=1018&fase=ei>

Rups:

De rups eet na het uitkomen eerst de eischaal en bouwt vervolgens een koker door zijden draden van de ene naar de andere rand van het blad te spinnen. De binnenzijde van deze koker bekleedt hij met een laagje zijde. De rups kruipt alleen uit dit onderkomen om van de rand van de grasstengel te eten en keert er na iedere maaltijd weer in terug. In de vroege stadia voedt de rups zich met het blad boven de koker. In latere stadia kunnen meerdere bladeren tegen elkaar worden gesponnen bij het vormen van een koker en kan de rups verder rijken om voedsel te zoeken. De rups creëert nieuwe kokers indien nodig, hetzij als gevolg van het gebrek aan voedsel in de directe omgeving, hetzij door zijn toenemende omvang.

Voor de overwintering, na de 4^e vervelling, spint de half volgroeide rups een stevig winteronderkomen in een grasstengel. Dan zit de rups diep weggestopt in een dichtgevouwen blad. In het voorjaar komt de rups uit zijn wintercocon en eet hij verder. Het rups stadium kan in totaal 330 dagen duren.

Uiterlijk: De rups kan tot 28 mm lang worden, het is dus een vrij forse rups waarvan het lichaam naar beide uiteinden smal toeloopt; blauwachtig groen met een donkere streep over het midden van de rug en een geelachtige streep over de ademhalingsopeningen aan de zijkant van de rups; de grote kop is zwart met zwakke bruine tekening.

Het rupsstadium kent 7 stadia, met 6 vervellingen.

Wie het verslag van de ontwikkeling van de rups uit 1911 wil lezen met recente foto's zie:

<https://ukbutterflies.co.uk/species.php?species=sylvanus>

foto's van de rups: <https://www.vlinderstichting.nl/vlinders/overzicht-vlinders/galerij-vlinder/?&vlinder=1018&fase=rups>

Popstadium:

Om zich te verpoppen spint de rups vlak boven de grond een cocon tussen enkele grassprietten.

Foto's pop: <https://www.vlinderstichting.nl/vlinders/overzicht-vlinders/galerij-vlinder/?&vlinder=1018&fase=pop>

Imago(volwassen stadium):

De vliegtijd is van juni tot en met augustus. Volgens waarneming wordt de vlinder gezien tussen april en november, waarbij de meeste exemplaren worden gezien in de maanden mei, juni en juli, met een piek in juni.

https://waarneming.nl/species/706/statistics/?year=&month=&sex=&life_stage=IMAGO&activity=&method=

Uiterlijk: De voorvleugel varieert in lengte tussen de 12 en 15 millimeter en is aan de bovenkant oranje/bruin. De onderkant van de achtervleugel is geelachtig, met duidelijke lichte vlekken.

De spanwijdte van het mannetje bedraagt 29 tot 34 mm. Van het vrouwtje 31 tot 36 mm. Zoals alle dagvlinders hebben zij knopjes aan het uiteinde van de voelsprietten. Bij deze soort lijkt er een soort haakje aan het knopje te zitten.

mannetjes:

De mannetjes zijn op de voorvleugels donkerkleurige geurschubben te zien.

Het leven van het mannetje bestaat uit zitten, patrouilleren, zonnen en eten.

Ze voeren vaak laat in de ochtend patrouillevluchten uit. 's Morgens vroeg en 's middags vertonen ze territoriaal gedrag, vaak zittend op steeds dezelfde uitkijkposten. Elke vlinder die het waagt zijn territorium binnen te komen wordt verjaagd. Opvallend is dat ieder jaar min of meer dezelfde uitkijkposten worden gebruikt. Typische zitplekken zijn zonovergoten bladeren op een hoogte van ongeveer een meter van de grond langs een bosrand of heg waar de waard- en nectarplanten staan. Om deze plaatsen wordt dan ook wel eens 'gestreden'. De vlucht tijdens zulke gevechten is zo snel, dat de vlinders nauwelijks te zien zijn, maar het ritselen van de vleugels is wel te horen.

Voortplanting:

Wanneer een vrouwtje voorbij een territorium van een mannetje vliegt, maakt het mannetje een snelle baltsvlucht waarna beide vlinders in een boom of struik landen. Een vrouwtje dat door een mannetje wordt benaderd maar niet wil paren, trilt snel met de vleugels.

Er is slechts 1 generatie per jaar. De laatste jaren ook af en toe enkele vlinders van een partiële tweede generatie in september. Ten zuiden van de Alpen vliegt deze vlinder gedeeltelijk in twee generaties.

parende Grote dikkopjes Aan het uiteinde van de voelspritten zitten kleine haakjes.

Overwinteren:

De soort overwintert als half volgroeide rups na de 4^e vervelling in een stevig kokertje dat bestaat uit samen gesponnen bladeren.

Vijanden:

Er zijn geen vijanden beschreven in de informatie die ik kon vinden.

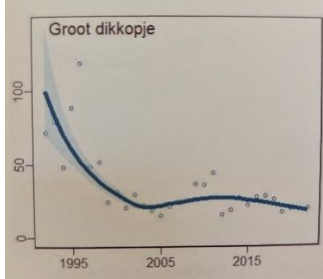
Gezien het feit dat de eitjes worden afgezet op beschutte plaatsen in een vrij hoge grazige vegetatie, zal de ijverig in de zomer maaiende mens die van keurig kort gras houdt, één van de vijanden zijn. Het maai Mei niet principe helpt deze vlinder niet.

Daarnaast zullen vogels en insecten die op rupsen en vinders jagen, zeer waarschijnlijk voor het Groot Dikkopje geen uitzondering maken.

Jaarverslag vlinderstichting 2023 over 2022

blz. 7 stond deze vlinder op de 11 plaats qua aangetroffen eitjes of vlinders.

Pag. 16 laat een matige afname per jaar zien.}]

Vlinderbalans 2024 over 2023

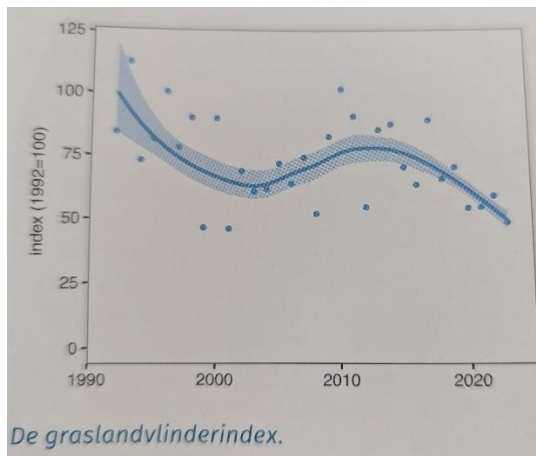
blz. 7 laat een achteruitgang zien in een grafiek.

Blz. 11 vermeld: Op Europees niveau heeft de graslandvlinderindex 17 soorten, waarvan er in Nederland 10 voorkomen: (...) groot dikkopje (...). Voor de indicator gebruiken we alleen de trend op grasland.

De indicator laat de laatste jaren een versnelde achteruitgang zien: in plaats van langzamer lijkt deze alleen maar sneller te gaan. (...) Daarnaast zien we een langjarige achteruitgang bij gewone soorten als groot dikkopje en icarusblauwtje.

Grafiek blz. 7

Grafiek blz. 11

Mijn ervaring:

Persoonlijk ben ik niet zo heel erg van de dagvlinders. Ze zijn meestal te snel en vliegen te veel om ze op de gevoelige plaat vast te leggen. Een vlindernet wil ik niet gebruiken, om hun tere vleugels niet te beschadigen.

Ik heb mij in het Groot dikkopje verdiept na een gesprek met een medelid van de Landelijke insectenwerkgroep (LIW). Zij attendeerde mij erop dat alle kruiden laten staan, behalve het gras, juist slecht is voor de dikkopjes. Zo had ik het nog niet eerder bekeken en ik wilde weten wat deze vlinder nodig heeft.

De voorgaande rapporten gaat over jaren voor 2024. In 2024 heb ik over het algemeen bijzonder weinig vlinders gezien, enerzijds komt dat wellicht door de natte winter en voorjaar, maar er zijn duidelijk ook andere, wellicht nog niet achterhaalde factoren die de neergaande trend van insecten veroorzaken. Daarbij zijn insecticiden, die niet afbreekbaar zijn, wellicht 1 van de factoren.

Gebruikte bronnen:

Boeken:

Websites: wikipedia.nl, Waarneming.nl, De vlinderstichting, verspreidingsatlas, Nederlandsesoorten.nl, natuur-dichtbij.nl, Ukbutterflies, pyrgus.de, bladmineerders.nl en gbif.org

rapporten: Verslag 2022 en Vlinderbalans 2024 van de vlinderstichting, eis en cbs.

Misschien interessant om te bekijken:

foto's: <https://www.natuur-dichtbij.nl/vlinders/dikkopjes/groot-dikkopje/>